

ПО ТОЙ БІК МІФУ ПРО МАРС І ВЕНЕРУ: НАУКОВО-ФІЛОСОФСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В статті акценти розставлені на користь критики відомих міфів про гендерні відмінності, що мають назву «Чоловіки з Марсу, жінки з Венери». В роботі наведено аргументи проти міфологічного розуміння гендерних стосунків в суспільстві, новітні дослідження в філософії, лінгвістиці та культурології. В дослідженні представлені аргументи на користь гендерної теорії та критика передсудів в масовій свідомості та міфологізованій суспільній думці

Ключові слова

гендер, міф, передсуди, гендерна група, мовна поведінка, статус

Abstract

The article emphasizes the critique of well-known myths about gender differences, called "Men from Mars, women from Venus." The paper presents arguments against the mythological understanding of gender relations in society, the latest research in philosophy, linguistics and culturology. The study presents arguments in favor of gender theory and criticism of prejudice in the mass consciousness and mythologized public opinion

Keywords

gender, myth, prejudice, gender group, language behavior, status

Вступ

Дослідження артикулює ідеї, що мають за мету уникнути міфів про стосунки жінок і чоловіків з позиції їх принципових розрізень, відомих під назвою «Чоловіки з Марсу, жінки з Венери» [2]. Сучасна теорія і практика гендеру багато в чому спростовує усталені міфи. Зокрема йдеться про концепцію Дебори Кемерон [9], яка заохочує до сприйняття гендеру, статі та взаємодії між ними крізь оптику новітніх наукових досліджень, уникаючи передсудів міфологічного світосприйняття.

Результати дослідження

Причини, що спонукали це дослідження. По-перше, ця тема цікава і заслуговує на поширення. Друга причина носить явний політичний відтінок, якщо використовувати слово «міф» у двох значеннях. Думка про те, що чоловіки і жінки значно різняться по стилям спілкування, - міф в загальноприйнятому сенсі слова: поширене помилкове переконання. Але

міфом є також історія, яку люди розповідають, аби пояснити, хто вони такі, звідки з'явилися і чому живуть саме таким чином. Правдиві ці історії з історичної або наукової точки зору чи ні, - вони в будь-якому випадку мають наслідки в реальному світі. Вони формують наші уявлення і таким чином впливають на наші дії. Міф про Марс і Венеру [2], відповідно до якого жінки і чоловіки повністю різні, не є винятком.

Уявлення про те, що чоловіки і жінки метафорично розмовляють різними мовами, що вони використовують мову в різний спосіб і для різних цілей, - один з найбільших міфів нашого часу [2]. Завданням нашого дослідження є розвіяти різноманітні міфи, з яких складається весь міф про Марс і Венері. Наприклад, згідно з ним, жінки говорять більше, ніж чоловіки, а дослідження показали, що насправді чоловіки говорять більше за жінок. Якщо вірити міфу, розмови жінок спрямовані на співпрацю, а підтекст розмов чоловіків має на меті суперництво. Дослідження стверджують, що представникам обох статей властива і та й інша спрямованість розмов [5, 32]. Також міф закликає нас вірити, що чоловіки і жінки не розуміють один одного. Проте наукові дослідження продемонстрували зворотне.

Автори літератури про міф Марс і Венера воліють замовчувати (або в кращому випадку зачіпати їх лише частково, а потім забувати). Між чоловіками і жінками існує безліч подібного, а відмінності всередині кожної гендерної групи зазвичай такі ж, як відмінності між групами, причому іноді вони перевищують їх як за обсягом, так і за значенням [5, 15-16]. Багато з відмінностей залежать від контексту. Ті моделі мовної поведінки, які легко відстежити в одній ситуації, заперечуються, зникають або змінюють місця в іншій ситуації [6]. Напрошується висновок про те, що вони не є прямими відбитками рис, незмінно притаманних представникам різних статей.

Якби ці спостереження отримали визнання, заголовки наукових статей звучали б як «Дослідження показало, що чоловіки і жінки багато в чому схожі», а книги мали б назви «Протилежна стать - не така вже й загадка» або «В більшості випадків ми прекрасно розуміємо один одного». Звісно, такі назви не схожі на назви бестселерів, тому що існує стара і перевірена формула: «чоловіки і жінки з'явилися з різних планет» [7, 65]. Чим допомагає нам міф про Марс і Венеру, через що ми повертаємося до нього знову і знову?

Гендерні відмінності під таким кутом зору стають несуттєвими, чоловіки і жінки тепер рівні в усіх відношеннях. Вулф підкреслює, що за межами освіченої еліти економічна нерівність залишається досить помітною [6, 77]. Інші дослідники пишуть, що деякі проблеми, що зачіпають жінок в цілому, такі як поширення статевого насильства, швидше посилюються, ніж слабшають. Однак гострота відмінностей між статями, яка раніше була помітна у всіх шарах суспільства, значно зменшилася. У прагненнях і можливостях, способі життя і поглядах освічені чоловіки і жінки тепер швидше схожі один на одного, ніж різні.

Такого роду зміни ніколи не проходять непомітно. Наші думки, почуття, наше відчуття того, хто ми такі, і наші уявлення про правильну поведінку не завжди йдуть в ногу з технологічним прогресом і змінами в економічних умовах. І причина зосереджена не в тому, що образ наших думок запрограмований в з часів кам'яного віку. Так відбувається тому, що насправді культура не є зовнішнім і тимчасовим фактором. Навпаки, біологічні особливості не є чимось незмінним, як стверджується в книгах на кшталт «Why Men Do not Iron» [6]. Зміни в культурі проходять важко: вони викликають занепокоєння, конфлікти, а в деяких випадках і активний опір. Саме тому міф про Марс і Венеру в сучасному технологічному світі має піддатись критиці.

Міф про Марс і Венеру з властивою йому геніальністю визнає, що проблеми і конфлікти багатьох людей - наслідок соціальних змін, але пояснює їх таким чином, як ніби вони не мають ніякого відношення до соціальних змін. Міф говорить, що ці проблеми старі як світ (в деяких версіях це твердження буквально), а їх коріння криються в непереборних природних

відмінностях між статями [8]. Звідси випливає, що з проблемами нічого не потрібно робити: слід прийняти те, що неможливо змінити, і придушити прагнення шукати винних.

Дослідження лінгвістів, антропологів та інших вчених, на сьогоднішній день становлять значну частину матеріалів [3, 4, 8], заслуговують більше уваги, ніж їм зазвичай дістається. Те, що в них йдеться про мову, про чоловіків і жінок, про інших епохах і країнах і про зміни, які зачіпають нас, набагато цікавіше і спонукає до більш глибоким розмислів, ніж всім відомі банальності міфу про Марс і Венеру.

Якщо ми хочемо, аби розуміння реальної ситуації замінило міфологію, нам слід відкинути звичні формули і твердження про мову чоловіків і жінок. Їх підтримує народна віра, але факти їх спростовують. Факти більше відповідають напису на листівці: «Чоловіки з Землі. Жінки з Землі. Навчися з цим жити» [9]. Чи варто жити, чіпляючись за міфи про спілкування чоловіків і жінок. Задля того аби розібратися з проблемами і можливостями сучасних чоловіків і жінок, ми повинні заглянути за межі міфу про Марс і Венеру.

Думка про те, що чоловіки і жінки, образно кажучи, розмовляють різними мовами, зрозуміло, не нова. Міф про Марс і Венеру повернув їй популярність і надав достовірності. Те, що колись було образним виразом, набуло значення повноцінної наукової істини [7, 78]. Сьогодні багато хто вірить, що нерозуміння між чоловіками і жінками поширена і серйозна проблема. Підтверджена наша зорієнтованість на факти або непорозуміння між чоловіками і жінками - міф?

Результатами багатьох порівняльних досліджень чоловіків і жінок, при зіставленні побудови їх мозку став факт, що в них більше подібностей, ніж відмінностей. Проте деякі відмінності спостерігаються. Вони містяться як в анатомічній будові, так і в принципах обробки різних завдань, зокрема мовних [7].

Докази існування відмінностей надходять з двох основних джерел. Один з них - дослідження людей, чий мозок піддався пошкодженню внаслідок травм, пухлин або інсультів. Відстежуючи, які здібності втрачає людина з ушкодженнями тих чи інших ділянок мозку, можна припустити, які функції виконують відповідні ділянки мозку в нормальному стані. Інше джерело - спостереження за допомогою технологій: томографія, функціональне дослідження магнітного резонансу [8]. Ці методи зазвичай відзначають приплив крові до окремих ділянок мозку в той час, коли його володар займається тією чи іншою діяльністю. Збільшення кровотоку, що має забезпечує збільшення активності, передається у вигляді зображення, на якому видно активні частини мозку.

Обидва джерела стверджують, що в мозку чоловіка мову більш латералізовано, ніж в мозку жінки. Термін «латералізованість» використовується тут тому, що мозок складається з двох півкуль, і кожне з них відповідає за свої функції [3]. Зазвичай за мову відповідає ліва півкуля, яка більше розвинена у чоловіків. Спостереження жінок показують, що вони більш рівномірно використовують обидві півкулі.

Тісний зв'язок простежується зі статусом чоловіка чи жінки, особливо в обставинах офіційного спілкування, де він проявляється більш чітко. Згідно тенденції, властивій контексту офіційного і публічного спілкування, коли люди з більш високим статусом вимовляють більше слів, ніж ті, у кого статус нижчий. Модель гендерних відмінностей пояснюється тим, що в більшості контекстів, в яких має значення статус, чоловіки частіше за все займають більш високий рівень ніж жінки. Якщо ж всі інші обставини рівні, гендер проявляє себе як ієрархічна система, в якій чоловікам приписується вищий статус, ніж жінкам.

Питання про те, наскільки більш сумнівним є біологічне пояснення відмінностей між чоловіками і жінками в порівнянні з культурологічними, є вічним.

В описаних ситуаціях люди займаються явно не тим, що закладено в них від природи, і тому на підставі саме таких випадків легше виявити особливості системи, що стоїть за ними, якою користується кожен з нас, щоб повідомляти оточуючим про свою стать. Хоча більшість

з нас займається цим неусвідомлено, цей процес все ж залежить від культурних кодів, що формують певну манеру говорити. І це констатує далеко не окремі випадки. Мова - частина того сирого матеріалу, з якого ми робимо свою особистість. Багато дрібних, але значущих відмінностей в мовних стилях чоловіків і жінок - не результат початкових відмінностей між статями, а наслідок безперервних спроб представників цих статей створити відмінності. Обсяг зусиль, вкладених в цей процес, красномовно свідчить про значення, яке ми надаємо гендеру. Гендерно забарвлена поведінка не може бути цілком природною. Адже якби це було так, всі зусилля соціалізації були б зайві.

Висновки

В цій статті розглянуто аргументи проти усталеного міфу про «Чоловіків з Марсу, жінок з Венери» [2]. Піддається сумніву суто біологічне пояснення відмінностей між чоловіками та жінками в порівнянні з культурологічними та соціальними. Модель гендерних відмінностей пояснюється тим, що в більшості контекстів, в яких має значення статус, чоловіки частіше за все займають більш високий рівень ніж жінки. Якщо ж всі інші обставини рівні, гендер проявляє себе як ієрархічна система, в якій чоловікам приписується вищий статус, ніж жінкам. Просувається ідея про те, що гендер – це соціальний конструкт. Було проаналізовано критику поширеного розуміння статі та гендеру на прикладі творчого доробку Дебори Кемерон [7,9]. В роботі розглянуто мовний аспект формування гендерних стосунків в сучасному суспільстві як комплекс. А також проілюстровано, що результатами багатьох порівняльних досліджень чоловіків і жінок, при зіставленні побудови їх мозку став факт, що в них більше подібностей, ніж відмінностей.

Питання гендеру і статі актуальні як в методологічному, так і в політичному та соціальному контексті. Міфом є також історія, яку люди розповідають, аби пояснити, хто вони такі, звідки з'явилися і чому живуть саме так : коли приймають на віру, не корегують уявлення про стосунки між жінками і чоловіками з просуванням науково-технологічного прогресу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ / REFERECES

1. Deborah Tannen, *You Just Don't Understand: Men and Women in Conversation* (New York: Morrow, 1990)
2. John Gray, *Men Are from Mars, Women Are from Venus* (New York: HarperCollins, 1992)
3. Anne Moir and David Jessel, *Brain Sex: The Real Difference between Men and Women* (New York: Delta Books, 1991)
4. Deborah Blum, *Sex on the Brain: The Biological Differences between Men and Women* (New York: Penguin, 1997)
5. Simon Baron-Cohen *The Essential Difference: Men, Women and the Extreme Male Brain* (London: Allen Lane, 2003)
6. Anne Moir and Bill Moir, *Why Men Don't Iron: The Fascinating and Unalterable Differences between Men and Women* (New York: Citadel, 1999)
7. Deborah Cameron, 'Dreaming of Genie: Language, Gender Difference and Identity on the Web', in Sally Johnson and Astrid Ensslin (eds.), *Language in the Media 2007*

8. Left-Handers Think More Quickly', BBC News Online, 6 December 2006

9. Deborah Cameron 'The Myth of Mars and Venus' Oxford University Press. 2007

Головашенко Ірина Олегівна — канд. філос. наук, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, Україна

Holovashenko Iryna — PhD, Associated professor of the Department of Philosophy and Humanities, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email : irolho@gmail.com